

Odivoké kombinácie bábok a umenia performancie

Nezávislé divadelné zoskupenie Odivo z Banskej Bystrice tvorí od roku 2013. Na jeho čele stoja Monika Kováčová a Mária Danadová. K ich menám patria viaceré profesijné prívlastky – Monika je nie len režisérka, ale aj znamenitá produkčná, Mária je herečka, bábkoherečka, performerka, režisérka. Okrem tvorby v Odive spolupracujú aj so zriaďovanými divadlami a RTVS – Slovenským rozhlasom.

© TEXT: LENKA DZADÍKOVÁ

Ich tvorba stále napreduje, nemôžeme hovoriť o rýchlo rozpoznateľnej poetike, no jej znakmi sú hľadačstvo a experiment. Ten v ich ponímaní znamená dlhotrvajúcu prípravu a precízne skúmanie možností zvolených prostriedkov. Všetky ich experimenty boli zatiaľ úspešné a stali sa súčasťou festivalového diania (neraz aj európskeho). V ich práci sa snúbia postupy umenia performancie, bábkového divadla a zjavný je aj silný príklon k pohybovému divadlu. Tvorja pre deti aj pre dospelých.¹ V poslednom období našťudovali ďalšie tri osobité inscenácie. Vo februári 2022 prezentovali dielo *Vnorená*, ktoré označili ako (re)performancia. Mária Danadová a Monika Kováčová prišli s námetom akútnej potreby domácej starostlivosti o chorých a seniorov. Pripravili koncept, o ktorého scénografickú realizáciu sa postaral Juraj Poliak. Jej základom je päť smaltovaných vaní – interaktívna zvuková inštalácia Martina Bízika *Zvuková substancia / Substancia zvuku*. Tento priestor potom ovládne performerka a vnesie do neho a do témy vlastný zástoj. Na začiatku to bola Lívia Mendéz Marín Balážová, ktorá tak pripravila aj choreografické východisko ďalším. Oslovené tanečnice dostanú „štartovací balíček“, ktorý obsahuje dramaturgickú explikáciu, záznam premiéry, nahrávku hudby, ktoré je, rovnako ako priestorové riešenie, fixná. Následne prichádza účinkujúca s vlastným vkladom. Prvou performerkou, ktorá takúto výzvu prijala, bola Jazmína Piktová a oslovené sú už ďalšie.

Vlk v ateliéri

Inscenácia pre deti od štyroch rokov *O vlkovi, ktorý vypadol z knižky* mala oficiálnu premiéru ešte v júni 2021, no režisérka Mária Danadová po nej avizovala ešte ďalší tvorivý proces na diele. Aj vplyvom pandemických lockdownov sa začala režírovať až v roku 2022.

Východiskom bola kniha Thierryho Robberecha a Grégoireho Mabira *O vlkovi,*

ktorý vypadol z knižky (do slovenčiny preložená nie je). Je to jednoduchý príbeh na pár stranách, ktorým dominujú ilustrácie. Vlk vypadne do detskej izby malej Zoe. Tam čelí kocúrovi, ktorý ho chce zjesť, no v jednotlivých knihách, do ktorých vojde, tiež nenachádza pochopenie. Až Červená čiapočka sa jeho prítomnosti poteší. Vlk jej ponúkne svoju pomoc, keďže jeho druh, ktorý mal v rozprávke účinkovať, neprišiel. Jednoduchý koncept rozpracovala režisérka do hodinu trvajúcej inscenácie. Vlk sa neocitne v knižnici malého dievčatka, ale v ateliéri. Dostane sa do džungle, do rozprávky o siedmich kozliatkach a k dinosaurom. Keď vyhladne, naje sa malín z atlasu rastlín. Na rozdiel od pôvodného príbehu sa do knihy nevráti.

Scénická výtvarníčka Ivana Macková navrhla šesť stanovišť (vrátane miesta pre hudobníka Lukáša Kubičinu, ktorý je súčasťou javiskového diania). Na jednom zo stolíkov je šijací stroj, na inom kopírka. Medzi dvoma z nich je natiahnutý špagát a na ňom visia šablóny. Inde sú naukladané knihy, napravo je umiestnený maliarsky stojan. Knihy nie sú len dekoráciou, jednotlivé tituly sú vybrané ciele. Keď núkajú vlkovi niečo na jedenie, čítajú mu názvy hmyzu z *Hávedníka* Jiřího Dvořáka. Inšpiráciu hľadajú aj v publikácii *Skrytý život vlků*. Vtipným momentom je, keď sa vlčík pred útokmi kocúra ukryje za knihu Braňa Jobusa s názvom *Ja nič, ja muzikant*.

Idea ateliéru bola určujúcou pre celú inscenáciu – jej princípom je tvorba priamo pred divákmi. Vlk a Kocúr sú zobrazení ako drevené bábky-manekýni, no majú aj drobné čempurity na animovanie rúk. Všetky ostatné postavy príbehu, ale aj všetky prostredia sú výsledkom výtvarnej tvorby, či už realizovanej priamo na javisku, alebo vopred pripravené. Vlk má rôzne podoby – v priestore ateliéru je dreveným manekýnom, no vystupuje aj ako kresba či plošná papierová bábka, pohyblivé ilustrácie výtvarníkov Marty a Dávida

Javorských zobrazujú lovestory vlka a dinosaura. Zvieratá džungle vznikajú tak, že herci ich vytvoria s použitím šablóny a fúkacích fixiek alebo sprejov. Keď vlk vošiel do príbehu o siedmich kozliatkach, použili techniku papierového divadla. Výtvarníčka inscenácie tento dej s vtipom umiestnila do obrazu Vincenta van Gogha *Izba v Arles*.

Účinkujúci Filip Hajduk a Mária Danadová majú civilný prejav, do svojho pohybu občas zapracujú tanečný prvok. Sústredia sa na proces, tvorbu, prácu s výtvarnými prostriedkami, ich prístup je viac performerský. Nápadité je zapracovanie xeroxu. Vlčíkovi v ňom skopírujú strany z atlasu rastlín, aby sa mohol najesť. Dotvorené nožnice predstavujú jeho papuľu a herec obrázok s malinami nastrihá na malé kúsky. Kocúr v rámci svojho útoku strčí vytlačené papiere s podobizňou vlka pri malinách do skartovača. V inej naháňacke použili šijací stroj.

O vlkovi, ktorý vypadol z knižky je originálne dielo, ktoré novátorsky pracuje s postupmi umenia performancie v tvorbe pre deti a obohacuje ponuku Odiva pre deti o ďalšiu kvalitnú a precíznu inscenáciu.

Džungľa hľadá Mauglího

Tvorkyne z Odiva spolupracujú aj so zriaďovanými divadlami. V Bratislavskom bábkovom divadle ešte v roku 2019 realizovali inscenáciu *Neviditeľní*. Text s tými istými hercami našťudovali aj ako rovnomennú rozhlasovú hru, ktorá mala na Rádiu Devín RTVS premiéru v decembri 2021. Na úspešnú inscenáciu BBD naviazali na konci sezóny 2021/2022 ďalšou – inscenáciou *Mauglí*.

Známu a často inscenovanú predlohu *Kniha džunglí* Rudyarda Kiplinga nepoňali tvorkyne ako dramatizáciu poviedok o zvieratách a o chlapcovi vychovanom vlkami. Zamerali sa na zvuky, farby a vône džungle. Na džungľu

Ich tvorba stále napreduje, nemôžeme hovoriť o rýchlo rozpoznateľnej poetike, no jej znakmi sú hľadačstvo a experiment.

ako organizmus, ktorý má svoj životný kolobeh a svojich rôznorodých obyvateľov, a vytvorili o nej divadelnú báseň. Jej nenápadný dej tvorí hľadanie Mauglího.

Džungľu zosobňuje päť účinkujúcich hercov a herečiek (Miriam Kalinková, Lubomír Píktor, Lukáš Tandara, Luboš Janák a hosťujúca Jazmína Píktorová). So svojimi tichými i hlasnými zvukmi, kolektívnymi aj individuálnymi hereckými akciami sú jej personifikáciou.

Prišla jar – čas nových zvukov. Džungľa hovorí o tom, ako v tomto období počuť šuchot, chvenie a zunenie, a uvedomí si, že obdobie jari má najradšej Mauglí. Vtedy zistí, že Mauglího niet a vydáva sa sledovať jeho stopu. Súčasťou výpravy je rozprávanie o jednotlivých rodoch džungľe aj o tom, prečo už zvieratá nežijú ako kedysi – *parohy pri kopytách, kopytá pri zuboch, zuby pri parohoch*. Mauglího nájdú až v závere inscenácie. Predstavuje ho figúra zo svetlého dreva bez ďalších doplnkov či kolorovacích zásahov. Mauglí nie je hlavnou postavou inscenácie, ale ani džungľe. Je jej súčasťou, splynul s jej životom, patrí do nej.

Výtvarníčka inscenácie Ivana Macková vytvorila pre toto putovanie variabilný priestor. Navrhla vysoké kovové rámy – paravány, ktoré sa dajú v priestore premiestňovať a kombinovať. Sú na nich zavesené napríklad kvetiny, objekty predstavujúce liany a konáre alebo listy a papradiny. Súčasťou scény je i nižšia konštrukcia, kde je za priehľadnou stenou

inštalácia evokujúca džungľu. Plexisklo je súčasťou aj jedného z vysokých paravánov. Počas predstavenia naňho herci maľujú štetcami. Sú to symbolické kresby pazúrov či očí.

Čierne kovové rámy nepôsobia voči prírodnej téme kontrastne. Zároveň vytvárajú priestor – stabilný podklad na pohybové kreácie, ktoré sú stavebným kameňom inscenácie.

Bábky scénografka navrhla ako drevených manekýnov s pohyblivými, priamo animovanými končatinami. V čase, keď sa s nimi nehra, prenášajú ich (vlka, medveďa, pantera a neskôr slona) v drevenom vozíčku. Malú škatuľu na kolieskach ťahajú herci za špagát, alebo ju nesú v rukách. Takéto riešenie je hravé aj praktické.

Dôležitou súčasťou básne o džungľi je hudobná zložka. Jej autorom je Daniel Špíner. Je to zmes elektronickej hudby s výraznými rytmickými prvkami, použité bubny majú prislúchajúci etno feeling. V iných častiach buduje napätie rozochvenými strunami elektrickej gitary. Skladateľ skvelo pracoval s postupným pridávaním hudobných motívov a gradovaním. Symbiózou hudby a hereckého pohybu tak vzniká napríklad pôsobivé znázornenie bujnenia džungľe.

Pohybový prejav je základným výstavbovým prvkom inscenácie. V úvode herci predvedú zaujímavú spoločnú choreografiu – znaky, ktorými nepopisne, neprvoplánovo zobrazujú, ako to v inscenácii nazývajú, slovo džungľe:

Nohy kráčajúce bez hluku, oči vidiace v tme, uši, čo v brlohu zachytia aj najslabší závan vetra. Tvoja stopa je mojou stopou, tvoj brloh mojím brlohom, tvoja korisť mojou korisťou a tvoj boj na život a na smrť je mojím bojom na život a na smrť. Nepoužívajú ju však refrénovo, čo je dobré. Objavujú sa len útržky z nej.

Medzi vrcholy pohybovej zložky inscenácie patrí časť s vytváraním si cesty pomocou kameňov. Predstavujú ich kvádre – „tehly“ z ľahkého, no pevného materiálu. Herci a herečky s nimi predvádzali žonglérske akcie (spolupráca Filip Hajduk), no zároveň po nich kráčajú a skáču na ne. Princípom režijnej výstavby tejto scény je, že herci môžu stúpiť len na kameň. Jednotlivé tehličky si pohadzujú, ukladajú na seba, hádžu do diaľky a doskoria na ne, musia sa zmestiť dvaja na jednu tehličku a podobne. Pri výstupe s opicami sú predmetom žonglérskeho a drobných akrobatických výstupov kokosové orechy. Najprv ide len o samotný orech, neskôr prichádzajú bábky opíc, ktorých je základom. Herci si ich pohadzujú, sami skáču cez pódium a navodia tak chaos, aký robí svorka opíc v džungľi. Kontrast potom vytvorí scéna s hadom. Tá je tichá, naplnená napätím. Predstavuje ho hrubé jutové lano, no tak ako had Ká, aj ono už má niečo za sebou – visia z neho párajúce sa časti.

Výtvarne i pohybovo pôsobivý *Mauglí* je vhodný najmä pre skúsenejších divákov

a diváčky, ktorí sú už schopní pracovať aj s abstrakciou. Od inscenácie BBD *Neviditeľní* aj od tých z produkcie Odiva je odlišný. Preto môžeme s napätím sledovať, aká bude inscenácia, ktorú Mária Danadová a Monika Kováčová vytvoria v sezóne 2022/2023 v ďalšom zo slovenských zriaďovaných divadiel – Bábkovom divadle Žilina.

Odivo, Banská Bystrica

Grégoire Mabire, Thierry Robberecht, Mária Danadová, Monika Kováčová: *O vlkovi, ktorý vypadl z knižky*

Režie: Mária Danadová; scéna, loutky a kostýmy: Ivana Macková; pohyblivé ilustrácie: Marta a Dávid Javorští; hudba: Lukáš Kubičina; light desing: Milan Slama

Premiéra: 27. 6. 2021.

Bratislavské bábkové divadlo

Rudyard Kipling: *Mauglí*

Režie a scénár: Mária Danadová a Monika Kováčová; dramaturgie: Peter Galdík, scéna, loutky a kostýmy: Ivana Macková; hudba: Daniel Špiner; pohybová spolupráce: Mária Danadová; light design: Lukáš Kubičina

Premiéra: 11. 6. 2021.

Foto

01 Mauglí, Bratislavské bábkové divadlo – archiv divadla

02 O vlkovi, ktorý vypadl z knižky, Odivo – archiv souboru

Poznámky

1 O ich práci sme písali aj v *Loutkáři 3/2020*.

Odivo's Combinations of Puppetry and the Art of the Performance

The article describes the work of the theatre group Odivo, utilising examples from its latest projects. Because the group keeps evolving its approach, it does not have any instantly recognisable trademark; what's most typical for Odivo is the search for something new and experimentation. In their case, however, an experiment requires long planning and a thorough exploration of the selected theatre means. Their work is also not aimed at only one specific age category. The first of the discussed projects is a dance reperformance, followed by two puppet productions for children with animal characters, both adapted from books: *Vlk, který vypadl z knižky* (*The Wolf Who Fell from the Book*) and *Džungle hledá Mauglího* (*The Jungle Searches for Mowgli*), based on Kipling's *The Jungle Book*. Both productions are visually inventive and dramaturgically bold, reinterpreting the books rather than directly adapting them.